Welke didactische strategieën bevorderen het eigenaarschap van LVB'ers (leerlingen met een verstandelijke beperking) tijdens hun leerproces?

Beantwoord Maurice de Greef (kennismakelaar Kennisrotonde)

18 maart 2019 – update 10 januari 2024

KR. 575

Kort antwoord

Leerlingen met een licht verstandelijke beperking zullen leerresultaten behalen als ze eigenaar worden van hun eigen leerproces en als daarbij recht wordt gedaan aan hun behoeften en mogelijkheden. Allereerst zal dan de eigen leefsituatie en 'niche' worden bepaald in samenspraak met de directe omgeving van de leerling. Door daarnaast extra in te zetten op coöperatief leren behalen leerlingen met een licht verstandelijke beperking zowel op sociaal als op cognitief gebied winst en wordt het eigenaarschap gestimuleerd. Hierbij functioneert de docent als een 'gids'. Hij of zij bekijkt samen met de leerling wat de meerwaarde van het leren voor zijn of haar leef- en werksituatie is en welke doelen dan bereikt kunnen worden.

Antwoord

Leerlingen met een licht verstandelijke beperking hebben vaak achterstanden op het gebied van adaptieve vaardigheden en in het cognitieve functioneren (Douma et al., 2017). Ze ervaren bijvoorbeeld problemen op het gebied van sociale vaardigheden, het begrijpen van taal, leren, maar ook alledaagse praktische vaardigheden (Douma et al., 2017). Indien er sprake is van een manier van leren, die recht doet aan hun behoeften en mogelijkheden, kunnen deze leerlingen leerresultaten boeken. Deze leerresultaten kunnen onder andere betrekking hebben op het verbeteren van de basisvaardigheden en zelfvertrouwen, het vergroten van het netwerk en het vergroten van de mogelijkheden op het gebied van wonen, werk en vervolgonderwijs (De Greef, 2014). Leerlingen met een licht verstandelijke beperking nemen op diverse plekken deel aan onderwijs, zoals in het praktijkonderwijs, maar ook op het basis of voortgezet speciaal onderwijs of op plekken in het reguliere onderwijs met extra ondersteuning.

Streven naar eigenaarschap

Leerlingen voelen zich prettiger als ze zelf invloed hebben op hun leerproces (Van der Hoeven et al., 2010) en in feite eigenaar worden van hun leertraject. Het bevorderen van het eigenaarschap van leerlingen tijdens het leerproces lijkt een mooi streven. Zowel leerlingen als ouders en de school geven aan dat zelfstandigheid van belang is en dat de leerlingen zelf initiatief moeten kunnen nemen (Van der Hoeven et al., 2010). Vraag is wel hoe dit kan worden gerealiseerd. Met name bij leerlingen met een licht

verstandelijke beperking is hierbij ondersteuning nodig. In vergelijking met reguliere leerlingen komen leerlingen met een verstandelijke beperking minder 'van hun familie los' en zijn minder onafhankelijk zijn van hun familie na een bepaalde leerperiode (Murtaugh en Zetlin, 1988). Maar niet alle leerlingen met een verstandelijke beperking willen onafhankelijk zijn van hun ouders (Murtaugh en Zetlin, 1988). Het streven naar zelfstandigheid moet dus wel passen bij de leerling zelf.

Leerlingen willen eigenaar worden van hun eigen leerproces als ze de 'zin' en 'nut' van het leren ervaren, oftewel het leren als betekenisvol zien (Ryan en Deci, 2000). Als leerlingen het gevoel hebben, dat ze het leren in feite zelf in de hand hebben, worden ze meer gemotiveerd om zelf te gaan leren en de 'touwtjes in handen te nemen'. Echter door de licht verstandelijke licht verstandelijke beperking is hierbij hulp nodig.

Voorwaarde voor leren: het vinden van de eigen 'niche'

Volgens de resultaten van een reviewstudie naar evidence-based literatuur van Gerber (2012) kan een didactische leerstrategie voor de leerling met een licht verstandelijke beperking succesvol zijn als men eerst in kaart brengt wat de individuele 'niche' is. Oftewel de meerwaarde van het leren voor het leven van de leerling. De docent heeft een cruciale rol om samen met de deelnemer te verkennen wat die niche is.

Hierbij is een doelgerichte benadering als didactische strategie van belang, waarbij voor de deelnemer en de begeleider duidelijk is waar men uiteindelijk naar toewerkt, oftewel welke doelen er uiteindelijk behaald moeten worden (Gerber, 2012). Men moet goed bekijken welke vaardigheden, interesses, motivatie en levensstijl passend (kunnen) zijn voor de leef- en werksituatie van de leerling.

Daarnaast moet de docent samen met de leerling toewerken naar zelfwerkzaamheid (Gerber, 2012). Dat kan als leerlingen met een licht verstandelijke beperking begeleid worden om samen met hun directe omgeving te kijken welke compensatie er nodig is om na het leerproces goed te kunnen functioneren in de privé- en/of werkomgeving (Gerber, 2012). Hierbij zou de leerling geholpen worden als hij of zij zijn of haar sociale vaardigheden zou kunnen vergroten en leert dat sociale wederkerigheid van belang is (Gerber, 2012).

De kracht van coöperatief leren als didactische strategie

De taak van de docent bestaat echter niet altijd uit één op één begeleiding van de leerling. Onderzoek van Johnson en Johnson (1982) laat zien, dat coöperatieve werkvormen namelijk zeer constructief kunnen zijn voor leerlingen met een licht verstandelijke beperking. Onderzoek naar samenwerking tussen leerlingen met en zonder een licht verstandelijke beperking toont aan, dat na coöperatief leren leerlingen betere sociale contacten kregen (Johnson en Johnson, 1982). Als ze daarna in een nieuwe groep aan de slag gingen, waren ze ook enthousiaster over de anderen en het gezamenlijk gerealiseerde (leer)resultaat (Johnson en Johnson, 1982). Dat door coöperatief leren leerlingen met een licht verstandelijke beperking zowel op sociaal gebied als op cognitief gebied winst behalen, komt doordat ze kunnen vertrouwen op hun 'teamgenoten' en van hen ook aanvullende instructie, feedback en coaching kunnen krijgen (Stevens en Slavin, 1995). Het blijft wenselijk, dat de docent extra aanvullende instructie geeft als de leerlingen in groepen aan het werk gaan, maar de rol van de docent zal dan minder leidend zijn (Stevens en Slavin, 1995). Door deze didactische strategie krijgt de leerling met een licht verstandelijke beperking dus meer grip op het eigen leerproces en wordt het eigenaarschap vergroot.

Bevordering van eigenaarschap door de docent als 'gids'

Tijdens het leerproces van de leerling met een licht verstandelijke beperking is de docent in feite een soort van 'gids'. Zoals aangegeven bekijkt hij of zij samen met de leerling wat de meerwaarde van het leren voor zijn of haar leef- en werksituatie is en welke doelen dan bereikt moeten worden. De docent begeleidt de leerling, maar neemt het leerproces niet uit handen. De docent zal vooral flexibel zijn en zorgen dat de leerinhoud voldoende eenvoudig is voor de leerling om er mee aan de slag te kunnen gaan. Door deze opstelling van de docent wordt het eigenaarschap van de leerling met een licht verstandelijke beperking vergroot. Volgens Geoffrion en Goldenberg (1981) zorgt deze flexibele ondersteuning van de docent (inclusief het geven van passende instructies) ervoor dat leerlingen met een licht verstandelijke beperking meer betrokken raken bij het leerproces dan door de traditionele en praktische manier van lesgeven. De docent zal echter op sommige momenten net als een gids als een expert optreden. (Gerber en Hall, 1989). Zo is extra of aanvullende instructie nodig om het begrip van de leerstof te bewerkstelligen.

De Academie voor Zelfstandigheid biedt een leertraject, waarbij de docent op bovenstaande wijze aan de slag gaat. Het betreft een leervorm gericht op zelfstandiger werken, wonen en het volgen van een MBO 1 beroepsopleiding (De Greef, 2014). Een programma, waarbij de docent als een soort van gids (met op de achtergrond de steun van de familie, vrienden en collega's en de begeleiding van een jobcoach naast praktijkgerichte lesinhoud, en –activiteiten) ervoor zorgt, dat leren en werk of stage samen komen en de leerling gericht aan zijn of haar eigen toekomst kan werken. De onderzoeksresultaten van De Greef (2014) laten zien, dat als men rekening houdt met de situatie van de leerling met een beperking en de docent als 'gids' functioneert, dat de leerling meer eigenaarschap van het leerproces ervaart en dat de gewenste leerresultaten worden behaald.

Geraadpleegde bronnen

De Greef, M. (2014). Academie voor Zelfstandigheid bij Landstede geeft volwassenen met een licht verstandelijke beperking een plek in de samenleving en op de arbeidsmarkt. 's-Hertogenbosch: Artéduc.

Douma, J., Hoekman, J. & Merkus, E. (2017). Handreiking (vroeg)signalering van een licht verstandelijke beperking (LVB) en zwakbegaafdheid. Utrecht: Landelijk Kenniscentrum LVB en Netwerk Gewoon Meedoen.

Geoffrion, L.D. & Goldenberg, P. (1981). Computer-Based Exploratory Learning Systems for Communication-Handicapped Children. The Journal of Special Education 15 (3), p. 325 – 332.

Gerber, P.J. (2012). The Impact of Learning Disabilities on Adulthood: A Review of the Evidenced-Based Literature for Research and Practice in Adult Education. Journal of Learning Disabilities 45 (1), p. 31 – 46.

Gerber, M.M. & Hall, R.J. (1989). Cognitive-Behavioral Training in Spelling for Learning Handicapped Students. Learning Disability Quarterly, 12 (3), p. 159 – 171.

Johnson, R.T. & Johnson, D.W. (1982). Effects of cooperative and competitive learning experiences on interpersonal attraction between handicapped and nonhandicapped students. The Journal of Social Psychology, 116, p. 211 – 219.

Murtaugh, M. & Zetlin, A.G. Achievement of Autonomy by Nonhandicapped and Mildly Learning Handicapped Adolescents. Journal of Youth and Adolescence, 17 (5), p. 445 – 460.

Ryan, R., & Deci, E. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. American Psychologist, 55 (1), p. 68 - 78.

Stevens, R.J. & Slavin, R.E. (1995). Effects of a Cooperative Learning Approach in Reading and Writing on Academically Handicapped and Nonhandicapped Students. The Elementary School Journal 95 (3), p. 241 – 262.

Meer weten?

Ander relevant Kennisrotonde-antwoord:

Wat is er bekend over de relatie tussen rekeninterventies en motivatie bij leerlingen in het praktijkonderwijs?

Over deze vraag

Opgesteld door:	Maurice de Greef (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	vso instelling, leraar
Onderwijssector:	Praktijkonderwijs, VSO, MBO, Volwassenonderwijs
Trefwoorden:	LVB'er (leerling met verstandelijke beperking), praktijkonderwijs, eigenaarschap, coöperatief leren & didactische strategieën
Referentie:	Kennisrotonde. (2024). *Welke didactische strategieën bevorderen het eigenaarschap van LVB'ers (leerlingen met een verstandelijke beperking) tijdens hun leerproces?* (1e update) (KR.575)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.